

تأثیر نوسازی اجتماعی بر میزان باروری و ناباروری (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه‌های استان گلستان)

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۹/۱۵ - تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۷/۲۱

خلاصه

مقدمه: نگاهی به روند تحولات جهان نشان می‌دهد که در سه دهه اخیر، باروری زنان تغییر چشمگیری نشان داده است به طوری که به زعم گیلدنز «در میان تغییراتی که این روزها در جریان است، اهمیت هیچ کدام به اندازه اتفاقی نیست که در زندگی شخصی افراد شامل روابط جنسی، حیات عاطفی، ازدواج و خانواده در حال وقوع است».

روش کار: پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع همبستگی است که ۱۳۵ نفر از دانشجویان زن متاهل ۵۰-۲۰ سال به صورت تصادفی و به روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی به نسبت حجم معین انجام شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل دو پرسشنامه نوسازی و توسعه اجتماعی (MSDQ) و پرسشنامه میزان تغییرات باروری و ناباروری بود.

نتایج: نشان داد که بین تمامی خرده‌مقیاس‌های متغیر پیش‌بین با متغیر ملاک رابطه معنادار وجود دارد که مقدار آن متوسط رو به بالا می‌باشد. جهت آن بصورت منفی و غیر مستقیم بود. خرده‌مقیاس بی‌طرفی عاطفی بیش‌ترین مقدار ضریب همبستگی را در بین تمامی خرده‌مقیاس‌ها دارا بود (۰/۶۱-). در تحلیل رگرسیون دو متغیره خرده‌مقیاس فرد گرایی (با مقدار ۰/۵۳-) بیش‌ترین میزان تغییرات متغیر ملاک را تبیین کرد.

نتیجه‌گیری: رابطه بین نوسازی اجتماعی و میزان باروری، ناباروری همان گونه که در این تحقیق نشان داده شده است یک رابطه معکوس می‌باشد؛ یعنی در مناطق محروم استان گلستان و در سطح روستاهای به دور از امکانات این رابطه به خوبی نمایان است. مناطق برخوردار از رفاه و توسعه، نزدیک به مراکز استان و شهرهای بزرگ‌تر شاهد میزان رشد جمعیت کمتری هستند. بنابراین جهت رسیدن به یک سطح باروری مطلوب در جامعه، باید تدابیری جهت اثرگذاری مناسب بر نگرش زنان نسبت به باروری، به ویژه در افراد تحصیل کرده با توجه به فاکتورهای نوسازی اجتماعی اتخاذ گردد.

کلمات کلیدی: باروری، ناباروری، نوسازی، نوسازی اجتماعی

ابوالقاسم حیدر آبادی^{۱*}

سیف‌الله فرزانه^۲

مصطفی خسروی^۳

۱-استاد یار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران (نویسنده مسئول)

۲-استاد یار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

۳- عضو هیات علمی گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، ایران

Email: ashahin2000@yahoo.com

مقدمه

طی فرآیند مدرنیته در ایران، شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، انسانی و فرهنگی همانند کاهش نرخ رشد جمعیت، کاهش بیسودی، افزایش تحصیلات دانشگاهی، افزایش امید به زندگی، بهبود امکانات پزشکی و بهداشتی، گسترش شهرنشینی و مانند آنها رشد چشمگیری داشته‌اند. این پیشرفت‌ها هم شامل ابعاد مادی و تکنولوژیکی و هم ارزش‌های غیرمادی و نگرش‌ها و باورهای فردی و اجتماعی است. تغییرات ارزشی در حوزه‌ی خانواده که یکی از نشانه‌های مدرنیته است، علاوه بر این که خود پیرو تغییرات ارزشی جامعه است، ارزش‌های اجتماعی را نیز شکل می‌دهد. یکی از کنش‌های مهم و مطرح در حوزه‌ی خانواده، کنش فرزندآوری و تمایلات و فرزندخواهی است که کاهش تمایل به این کنش در دهه‌های اخیر، توجه و نگرانی بسیاری از اندیشمندان حوزه‌های مختلف را در بر داشته است (۱). اثرات مدرنیته در چند دهه‌ی اخیر به قدری سریع اتفاق افتاده که جامعه را دستخوش تغییرات عمده و جدی نموده است. جهان امروز شاهد عظیم‌ترین تحولات تاریخی است، حضور گسترده زنان در جامعه، از حوادث بی‌سابقه و تاریخی جهان امروز است. این حادثه چنان آثاری برجای گذاشته که امروزه می‌توان قرن بیست و یکم را قرن زنان نامید (۲). در واقع مهم‌ترین اتفاقی که در حال وقوع است، این است که دیگر زنان بر اساس آنچه فرهنگ یا سرنوشت محتمل به آنها دیکته می‌کند و یا در چارچوب سرنوشتی که به واسطه آن نقش‌هایشان از پیش تعیین شده است، زندگی نمی‌کنند (۳).

جمعیت و مسائل مربوط به آن از جمله مسائل اجتماعی است که بیش‌ترین تشنگی آرا را به دنبال دارد و دولت‌ها نیز در مقابل این مسئله، سیاست‌های جمعیتی متعدد و متنوعی دارند. بسیاری از صاحب‌نظران علوم اجتماعی؛ به ویژه جمعیت‌شناسان، معتقدند رشد جمعیت، حاصل سه عامل مهم جمعیت‌شناختی است که خود این عوامل نیز تحت تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... می‌باشند. این سه عامل که از آنها به عنوان حرکات

جمعیت، یاد می‌شود؛ عبارتند از: مهاجرت^۱، مرگ و میر^۲ و باروری^۳. در این میان، باروری، مهم‌ترین مؤلفه است؛ زیرا با پیشرفت‌هایی که در زمینه‌ی تکنولوژی پزشکی، بهداشت و درمان و حمل و نقل، حاصل شده، میزان مرگ و میر تا حد زیادی کاهش یافته است (۴) «انتقال باروری از باروری زیاد به کم» هم زمان با نهادینه شدن مفهوم نوسازی^۴ در جهان به رویدادی عام تبدیل شد. بیش‌تر کشورهای جهان هم اکنون یا در حال تجربه پدیده کاهش باروری هستند یا به طور کامل آن را تجربه کرده‌اند (۵). در نیمه دوم قرن بیستم بویژه از، اواخر دهه ۱۹۵۰ باروری در بسیاری از کشورهای رو به توسعه به سرعت کاهش یافت. به طوری که در فاصله سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۵۵ میزان باروری کل در ۱۲۸ کشور رو به توسعه بیشتر از پنج فرزند برای هر زن بود که از میان آنها ۱۰۰ کشور دارای باروری بیشتر از شش فرزند و ۳۴ کشور دارای باروری بیش از هفت فرزند برای هر زن بود. بین سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۶۵ برای کشورهایی که هنوز وارد مرحله انتقالی نشده بودند، متوسط میزان برآورد شده باروری کل برابر با ۶/۷ فرزند بود. در اواخر قرن و در فاصله سالهای ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۰، ۸۰ کشور از جمع کشورهای رو به توسعه به باروری کمتر از ۵ فرزند برای هر زن و حتی ۱۴ کشور به سطح جانشینی یا کمتر از آن رسید (۶) ایران هم چون بسیاری از کشورهای دنیا پس از جنگ جهانی دوم مراحل انتقال جمعیتی را با کاهش اساسی و مستمر مرگ و میر آغاز کرد. روند رشد جمعیت ایران از گذشته تا به حال نشان می‌دهد که متوسط میزان رشد سالانه جمعیت طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵ برابر با ۳/۱٪ در سال بود؛ در فاصله سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ به ۲/۷۱٪ کاهش یافت و به سبب تحولات سیاسی اجتماعی در سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ به ۳/۹٪ در سال افزایش پیدا کرد. در دهه دوم انقلاب، موفقیت در برنامه تنظیم خانواده باعث کاهش میزان مولید شد به طوری که رشد

1. Emigration

2. death

3. Fertility

4. Modernization

جمعیت از ۳/۹٪ به ۱/۲۶٪ در سال‌های اخیر رسید (۷). کاهش نرخ باروری می‌تواند نشان دهنده تغییر نگرش و نزول ارزش‌های مرتبط با تولد فرزند بوده و در کنار آن معرف ارتقاء سایر ارزش‌ها بالاًخص ارزش‌های فردی و تقویت خواسته‌ها در بین افراد باشد (۸). در چرایی این تغییر نگرش باید بر گسترش و توسعه‌ی نوسازی و مدرنیته در سطحی جهانی و به موازات آن در سطوح مختلف جامعه‌ی ایران توجه نمود. در واقع رواج نگرش‌ها و الگوهای رفتاری جدید که مولفه‌های نوسازی مانند فردگرایی جزئی از آن‌هاست، گفتمانی را به افراد و بالاًخص زنان جامعه‌ی حاضر معرفی می‌کند که با گفتمان کنونی کم‌فرزندی در ارتباطی تنگاتنگ قرار می‌گیرد. و از آنجایی که زنان عامل اصلی زادوولد به شمار می‌آیند و موقعیت شان در جامعه می‌تواند بر رفتار باروری آن‌ها تأثیرگذار باشد، بنابراین پرداختن به این مسأله می‌تواند تأثیر بسزایی در اجرای بهتر سیاست‌های جمعیتی در مناطق مختلف داشته باشد (۸). بررسی‌های انجام شده نشان دهنده اهمیت موضوع می‌باشد که در ذیل به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌گردد:

رشادت و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «عوامل مرتبط با باروری کلی در شهر کرمانشاه» به این نتیجه رسیدند که کاهش باروری با تحصیلات و اقامت در شهر رابطه دارد و افزایش سواد و آموزش در جامعه با کاهش باروری مرتبط بوده است (۹). در پژوهشی دیگر مقصودپور (۱۳۹۴) عوامل موثر بر کاهش نرخ باروری در ایران را از دیدگاه علم اقتصاد در دوره زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار داده است. نتایج تحقیق، افزایش در هزینه‌های زندگی و همچنین افزایش در هزینه فرصت والدین برای بزرگ کردن فرزندان را نشان می‌دهد. این در حالی است که هر چند افزایش بودجه خانوار هم در دوره زمانی تحقیق رخ داده است اما متوسط افزایش سالانه بودجه خانوار بسیار کمتر از متوسط افزایش در هزینه‌های سرانه خانوار و هزینه فرصت والدین برای بزرگ کردن و تربیت فرزندان است. این امر موجب شده است خانواده‌ها برای حفظ تعادل بودجه از تعداد فرزندان خود بکاهند (۱۰) قدرتی و همکاران (۱۳۹۰) «تحلیل سرمایه اجتماعی و باروری زنان در مناطق شهری سبزوار» را

مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که متغیر تحصیلات دارای تأثیری منفی بر باروری است در حالی که اثر متغیر دیگر بر روی باروری مثبت است. هم چنین رابطه‌ی معنی داری میان منطقه‌ی محل سکونت و میزان باروری مشاهده شد. به این معنی که هرچه مناطق به لحاظ اجتماعی اقتصادی وضعیت بهتری دارند، دارای میانگین باروری کم تری هستند (۱۱). هم چنین کاوه فیروز و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «تأثیر مولفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری - مطالعه موردی زنان در آستانه ازدواج شهر تهران» به این نتیجه رسیدند که بین مؤلفه‌های سبک زندگی، متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی قوی ترین متغیر پیش بین متغیر وابسته است. به عبارتی، متغیر مذکور علاوه بر اثر مستقیم بر نگرش زنان شهر تهران به فرزندآوری، بر همه‌ی ابعاد سبک زندگی اثرگذار است و متغیر مصرف فرهنگی نیز علاوه بر تأثیر بلافصل بر نگرش زنان، تحت تأثیر سایر ابعاد و مؤلفه‌های سبک زندگی است. هم چنین، مؤلفه مدیریت بدن بعد از پایگاه اقتصادی اجتماعی، بر نگرش زنان به فرزندآوری اثرگذار بوده است (۱۲). علاوه بر این، قاسمی‌اردهایی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی تغییرات باروری زنان برحسب موقعیت‌های اجتماعی - اقتصادی زوجین» به این نتیجه رسیدند که بی سواد بودن زنان و نیز داشتن تحصیلات ابتدایی، زمینه‌های سن ازدواج پایین و در نتیجه باروری بالا را برای آنها فراهم نموده است. در کنار تحصیلات زنان، مرتبه‌ی شغلی زن و همسرش، میزان درآمد و هزینه‌ی خانواده و نیز میزان پایگاه اجتماعی - اقتصادی محاسبه شده برای زوجین، در تغییر نگرش به نوگرایی و در نتیجه در رفتار باروری زنان از جمله سن ازدواج آنان مؤثرند. همه‌ی زنان بررسی شده با سطوح اجتماعی و اقتصادی مختلف، تمایلی برای بالا بردن فرزندآوری از طریق سیاست‌های تشویقی افزایش مولید ندارند. عقیده‌ی آنها به ویژه زنان برخوردار از پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا این است که بسته‌های تشویقی بلند مدت نبوده و نمی‌تواند تضمینی برای بهتر شدن وضعیت زندگی فرزندان شان در آینده باشد (۱۳). ادیبی سده و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی میزان افزایش باروری و عوامل موثر بر آن در میان طایفه

مقیاس‌های این پرسشنامه فردگرایی (۰,۸۷)، بی طرفی عاطفی (۰,۸۶)، اکتساب (۰,۹۰)، جهانی گرایی (۰,۹۱) و خانواده گرایی (۰,۹۱) بدست آمده بود.

۱- پرسشنامه باروری

جهت سنجش گرایش به باروری گویه هایی در قالب طیف لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف در نظر گرفته شده است. با توجه به اینکه متغیر میزان باروری و ناباروری از ۱۶ گویه در طیف ۶ درجه‌ای لیکرت تنظیم یافته است، حداقل نمره مورد انتظار ۱۶ و حداکثر ۹۶ است. میزان پایایی این پرسشنامه توسط راد و ثوابی (۱۶) حدود ۰/۷۲ بدست آمده است و از نظر اعتبار بومی شده و دارای اعتبار صوری می‌باشد. پس از جمع آوری اطلاعات، داده‌ها با استفاده از آزمون رگرسیون ونرم افزار SPSS نسخه ۲۲ انجام شد.

نتایج

آمار توصیفی مربوط به شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر پیش بین و ملاک آورده شده است (جدول ۱).

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشدگی
فرد گرایی	۳/۹۷	۰/۶۶	۰/۵۶	۱/۲۱
بی طرفی عاطفی	۳/۷۶	۰/۶۰	۰/۸۷	۱/۱۴
اکتساب	۳/۲۷	۰/۷۱	۱/۲۳	۰/۸۷
جهانی گرایی	۳/۸۹	۰/۷۲	۰/۷۴	۲/۳۵
خانواده گرایی	۳/۰۲	۰/۸۳	۱/۲۱	۱/۵۶
نوسازی	۳/۵۴	۰/۳۷	۰/۸۹	۱/۹۵
اجتماعی				
میزان باروری	۳/۲۱	۰/۵۷	۱/۲۱	۲/۵۴

همانطور که در جدول ۱ دیده می‌شود میانگین تمامی شاخص‌های نوسازی اجتماعی (فرد گرایی، اکتساب، بی طرفی عاطفی) و هم چنین جهانی گرایی و خانواده گرایی از حد متوسط (نمره ۳) بالاتر است. این نتایج نشان می‌دهد که این شاخص‌ها بیشترین تاثیر را از نوسازی اجتماعی داشته‌اند و در این بین شاخص خانواده گرایی بیشترین میانگین (۳/۸۹) را دارا است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و انتخاب نوع آزمون‌های مربوطه، ابتدا به بررسی وضعیت نرمال بودن متغیرها پرداخته

کرد ساکنانندیمشک پرداخته‌اند. نتایج بیان گر آن است که متغیرهای میزان تحصیلات زنان، وضعیت اشتغال مرد و نگرش افراد به باروری سهم بیشتری در تبیین میزان باروری زنان کرد ساکن در شهرستانندیمشک را دارند (۱۴). بررسی تغییرات رفتار باروری ایرانیان در دو دهه اخیر در نتیجه تغییر نسبی موقعیت زنان و مردان از اهمیت بسیاری برخوردار است. با نگاهی عمیق و ژرف در تغییرات نرخ باروری و خالی بودن جای یک تحقیق مفصل از یکسو و نقش بی بدیلی که باروری و ناباروری در روندهای جمعیتی می‌گذارد، سبب گردیدند که این تحقیق با هدف بررسی تاثیر نوسازی اجتماعی بر رفتار باروری و ناباروری در دانشجویان زن متاهل دانشگاه‌های استان گلستان انجام بگیرد. سؤال اصلی پژوهش شامل این بحث اساسی است که در تبیین مسئله باروری و تغییرات آن بر کدام مولفه نوسازی اجتماعی بیش تر تأکید شده است؟ آیا رابطه‌ای بین نوسازی اجتماعی و تغییرات باروری وجود دارد؟ به عبارت دیگر کدام مولفه نوسازی اجتماعی، بیشترین تاثیر را بر میزان باروری در استان گلستان داشته است.

روش کار

مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی، از نظر روش گردآوری داده، از نوع همبستگی محسوب می‌شود. جامعه‌ی آماری این تحقیق، تمام زنان متأهل ۵۰-۲۰ ساله دانشجوی که در تمام مقاطع تحصیلی قرار دارند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۳۵ مورد لحاظ گردید. معیارهای ورود به برای شرکت در پژوهش عبارتند از ۱- رضایت داوطلب برای مشارکت در تحقیق ۲- دانشجوی بودن ۳- نداشتن اختلال روانپزشکی ۴- عدم سوء مصرف مواد

ابزار پژوهش

پرسشنامه‌ی MSDQ^۱

۵۳ سؤال پرسشنامه به شکل سؤالات بسته در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت طراحی شده است... نوسازی اجتماعی بر اساس ۳ مؤلفه سنجیده شده است؛ میزان پایایی کل این پرسشنامه توسط حیدر آبادی و همکاران (۱۳۹۶) (۱۵) حدوداً ۰/۸۷ و برای خرده

^۱ . Modernity and Social Development Questionnaire

شد. آزمونی که جهت بررسی نرمال بودن متغیرها استفاده شد، آزمون کولموگروف-سمیرنوف (KS) بود.

جدول ۲- میزان همبستگی بین متغیرها

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	خرده مقیاس	همبستگی	سطح معناداری
میزان باروری	نوسازی اجتماعی	فرد گرایی	-۰/۵۶	۰/۰۰۰
		طرفی عاطفی بی	-۰/۶۱	۰/۰۰۰
		اکتساب	-۰/۵۳	۰/۰۱
		جهانی گرایی	-۰/۴۹	۰/۰۱
		خانواده گرایی	-۰/۴۷	۰/۰۰۰
		مفهوم نوسازی اجتماعی	-۰/۵۶	۰/۰۰۰

جدول ۲- بیانگر آن است که تمامی خرده مقیاس های متغیر پیش بین با متغیر ملاک (میزان باروری) با توجه به سطح معنی داری $(p < ۰/۰۵)$ دارای رابطه معنادار بوده و این رابطه بصورت منفی و غیر مستقیم و در سطح متوسط رو به بالا می باشد.

جدول ۳- نتیجه نهایی تحلیل چند متغیری متغیر پیش بین نوسازی اجتماعی

مرحله	متغیر	ضریب غیر استاندارد	ضریب استاندارد	مقدار تحلیل واریانس	مقدار t	سطح معناداری
۱	طرفی عاطفی بی	-۰/۵۴	-۰/۳۱	۴۳/۲۳	-۴/۸۴	۰/۰۰۰
۳	اکتساب	-۰/۵۸	-۰/۳۹	۴۷/۵۹	-۴/۲۴	۰/۰۲
۵	فرد گرایی	-۰/۷۱	-۰/۵۳	۶۷/۲۱	-۶/۰۸	۰/۰۰۲
۶	جهانی گرایی	-۰/۵۱	-۰/۳۶	۴۹/۳۷	-۳/۸۶	۰/۰۳
۷	خانواده گرایی	-۱/۴۲	-۰/۴۳	۸۸/۰۳	-۹/۳۸	۰/۰۰۰
مرحله	متغیر	ضریب غیر استاندارد	ضریب استاندارد	مقدار تحلیل واریانس	مقدار t	سطح معناداری
۱	طرفی عاطفی بی	-۰/۵۴	-۰/۳۱	۴۳/۲۳	-۴/۸۴	۰/۰۰۰
۳	اکتساب	-۰/۵۸	-۰/۳۹	۴۷/۵۹	-۴/۲۴	۰/۰۲
۵	فرد گرایی	-۰/۷۱	-۰/۵۳	۶۷/۲۱	-۶/۰۸	۰/۰۰۲
۶	جهانی گرایی	-۰/۵۱	-۰/۳۶	۴۹/۳۷	-۳/۸۶	۰/۰۳
۷	خانواده گرایی	-۱/۴۲	-۰/۴۳	۸۸/۰۳	-۹/۳۸	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه گیری

مفروض های مهم و اساسی در مطالعات باروری جامعه ای ایران امروزی می تواند مطرح باشد. فرضیه اصلی و محوری در این تحقیق عبارت است از: نوسازی اجتماعی بر روی میزان تغییرات باروری و ناباروری در دانشجویان دختر دانشگاه های استان گلستان تاثیر داشته است. یافته ها نشان می دهد زنانی که نگرش آنها در راستای نوگرایی است، میانگین سن ازدواج بالایی داشته و در مقایسه با سایر زنان فرزندان کمتری دارند. بر اساس نظریه

تاکنون پژوهش های زیادی پیرامون میزان تغییرات باروری در جامعه صورت گرفته است. تعدادی از این تحقیقات روی مسائل اجتماعی و تعدادی روی مسائل فرهنگی اقتصادی تأکید دارند. مطمئناً آن که در هر جامعه ای، با توجه به شرایط و ضوابط حاکم بر آن جامعه، میزان تغییرات باروری ممکن است به عوامل متعدد و متفاوتی بستگی داشته باشد. نوسازی اجتماعی و اندیشه های متمایز حاصل از آن در زمینه رفتار باروری، یکی از

جست وجوی لذت و رفاه بیشتر، جایگزین ارزش‌های پیشین شده است، از همین روست که نظریه نوگرایی بر نقش تأثیرگذار پیشرفت و توسعه و فناوری بر رفتارهای عاطفی و ارزشی مردم تأکید می‌کند. تغییرات رفتار باروری و کاهش میزان باروری در دو دهه اخیر را بر این مبنای می‌توان تبیین و تحلیل کرد (۲۳). همان طور که نتایج نشان داد بین نوسازی اجتماعی و تغییرات میزان باروری همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. در نتیجه بین نوسازی اجتماعی و میزان باروری تغییرات دانشجویان دختر دانشگاه‌های استان گلستان رابطه منفی و معکوس وجود دارد. به عبارتی هرچه گستره نوسازی اجتماعی در زندگی افراد بیشتر سایه افکنده است، میزان باروری و تمایل به فرزندآوری کم‌تر شده است.

از طرفی میزان ضریب بتا (۰/۵۲-) حکایت از آن دارد که این متغیر پیش بین بصورت کلی توانسته ۵۲٪ از تغییرات میزان باروری را در زنان مورد مطالعه تبیین نماید و ۴۸٪ باقی مانده مرتبط با سایر عوامل دیگری است که در مدل این پژوهش به آن اشاره نشده است و خارج از مدل است. باروری و فرزندآوری به عنوان عامل منحصربه فرد افزایش جمعیت در سطح جهانی، از اهمیت بیش‌تری برخوردار است و مهم‌ترین عاملی که می‌تواند ساختار سنی یک جمعیت را دگرگون سازد سطح باروری زنان است. امروزه نهاد خانواده پا به پای تحولات اجتماعی دگرگون شده است. بر این اساس تغییرات نظام خویشاوندی و تغییرات باروری نتیجه اجتناب ناپذیر دگرگونی ساختار جامعه و همچنین دگرگونی‌های ایدئولوژیکی است که این امر باعث کاهش تعداد فرزند ایده آل می‌شود و در کل سیستم جامعه و ساختار جمعیت اثر می‌گذارد (۱۶) یافته‌های این فرضیه کلی با نتایج عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۸۴ (۱۷)؛ قدرتی و همکاران، ۱۳۹۰ (۱۱)؛ هزارجریبی و همکاران، ۱۳۸۹ (۱۸)؛ فیروز راد و ثوابی، ۱۳۹۴ (۱۶)؛ هم راستا می‌باشد. هم چنین نتایج نشان داد که بین تمامی خرده مقیاس‌های متغیر پیش بین با متغیر میزان باروری رابطه منفی و غیر مستقیمی وجود دارد. در دنیای امروز، انسان منافع شخصی خود را بر منافع جمعی ترجیح می‌دهد (۸). فردگرایی، به افراد در مقابل سنت‌ها، عر

نوشتاین^۱، کاهش روند باروری تحت تأثیر عوامل فردگرایی و افزایش سطح خواسته‌های زندگی شهری و صنعتی و نوگرایی است که به تدریج ارزش‌های مربوط به داشتن فرزند زیاد را از بین می‌برد. در قالب نظریه‌ی لستهاق می‌توان عنوان کرد که تغییرات اجتماعی و نوگرایی و در نتیجه آن انتشار ایده‌های جدید (همراه با برنامه‌های تنظیم خانواده) در کاهش باروری تأثیرگذار است. بیشتر زنان تأکید داشتند برای بالا بردن تعداد فرزندان باید زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه توسعه پیدا کند (۱۳). مهم‌ترین پیامد مدرنیته در ارتباط با مقوله ترجیح باروری در جامعه‌ی ایران، بدبینی نسبت به آینده و فردگرایی است. رشد ارزش‌های جامعه مدرن شامل تفکر فردگرایی، منفعت طلبی، رضایت مندی یا لذت جویی و خردگرایی در جامعه ایران در حال گسترش و تعمیم به جامعه زنان است. به طوری که هافستد^۲ (۱۹۹۴) می‌نویسد: رتبه‌ی فردگرایی در ایران کمی بیش از متوسط سطح جهان است. گسترش فردگرایی موجب توجه سبک‌های جدید زندگی نظیر تنها زیستن، همبازی، عقد سفید، زندگی بدون فرزند، طلاق و... است که جملگی بر رفتار باروری تأثیر دارد (۲۶). با توجه به زمینه‌های گوناگون قومی فرهنگی گروه‌های مذکور در این بررسی و با در نظر گرفتن این واقعیت که گروه‌های مذکور به شیوه‌های ناهمسانی در معرض تأثیر نیروهای نوسازی قرار گرفته‌اند، انتظار می‌رود نیروهای نوسازی در بسترهای گوناگون فرهنگی، متفاوت عمل کنند (۲۷) تحولات اجتماعی ناشی از تسریع در فرایند شهرنشینی و افزایش مهاجرت از روستا به شهر، صنعتی شدن و اشکال مختلف نوسازی نظیر افزایش سطح تحصیلات افراد اجتماع، گسترش ارتباطات و سرعت تأثیر و نفوذ رسانه‌های جدید، کاهش مرگ و میر نوزادان و کودکان و... که کشور ما در دو دهه اخیر بیش از همه ادوار متأثر از آنها بوده و هست، به عنوان عواملی که در تغییر نظام ارزش‌ها و هویتی افراد اجتماع مهم‌اند، باعث ایجاد تغییر در زمینه نگرش به باروری و رفتار باروری در بین زوجین شده است، تا جایی که روحیه آینده نگری و گرایش به زندگی همراه با شادکامی و

1. Notestein

2. Hofstede

رهايي آگاه شوند. بنا بر اين اين يك امر بديهي است كه ميزان استقلال فردي در بين دانشجويان بيشتري از برخي گروههاي ديگر باشد (۸). پيشرفت و توسعه و رشد تكنولوجي (مخصوصاً ارتباطات از طريق شبكههاي مجازي، شبكههاي ماهواره‌اي و اينترنتي) بر زندگي مردم حتي در زمينههاي ارزشي و عاطفي تأثير گذاشته و اين امر به صورت عملي در جهت کاهش ميزان باروري عمل کرده است. بي طرفي عاطفي سبب تغيير نگرش (مخصوصاً نگرش تحصيلي و كسب منزلت اجتماعي) در زنان شده است. تغيير نگرش اجتماعي نسبت به مسئله تحصيل زنان و منزلت اجتماعي آنان باعث شده كه زنان سالهاي بيشتري را صرف تحصيل کرده، سن ازدواج را عقب برانند و در نتيجه اين امر، موجب کاهش قابل ملاحظه سطح باروري شده است. از سوي ديگر، اشتغال زنان در خارج از خانه و رشد قابل توجه شهرنشيني و اجبار افراد در زندگي در آپارتمانهاي كم مساحت، تأثير منفي در ميزان زاد و ولد خانوادهها گذاشته است. نگاه به آمار و ارقام، شمار فزاينده دانشجويان دختر در دانشگاهها و مؤسسات عالي آموزش کشور، مهر تأييد بر يافتههاي اين پژوهش مي گذارد. از طرف ديگر زنان مانند گذشته چندان نيازي به اخذ آگاهي از كانالهاي ارتباطي غير رسمي مانند دوستان و همسايگان احساس نمي کنند. از طرفي در جامعه‌ي در حال گذار ايران، ارتباطات غير رسمي در حال افزايش مي باشد، درحالي كه كانالهاي ارتباطي رسمي مانند خويشاوندان و دوستان كه روابط عاطفه گرايانه‌اي در آنها حاكم بود، بيشتري با باروري بالا هم خوان بودند تا با باروري پايين. يافتههاي اين فرضيه با نتايج ضيائي بيگدلي و همكاران (۲۲) همسو و هم جهت مي باشد. نتايج تحقيق بيانگر رابطه منفي و غير مستقيم بين خانواده گرايي و ميزان تغييرات باروري مي باشد. اين مقدار بيان گر اين مطلب است كه ۴۳٪ از تغييرات ميزان باروري و کاهش آن را تغييرات در خانواده گرايي بيان مي کنند. از مهم ترين زمينههاي تغييرات اجتماعي چند دهه گذشته جامعه ايراني، تغييرات مختلف ارزشي و نگرشي در زمينه مسائل باروري، ازدواج و خانواده بوده است. گرايش به داشتن فرزند کمتر، تمايل به ازدواج در سنين بالاتر، جست و جوي هويت زنانه در

فها و رسوم جامعه استقلال عطا کرده است (۸). فرد كه در گذشته ذوب در جامعه بود و دايره اختيارات او بسيار محدود و نفوذ جامعه در وي بسيار شديد بود، با تضعيف نظام هنجاري جامعه كه نشان دهند ه انتظارات استاندارد جامعه از اعضايش است، آزاديهاي قابل ملاحظه‌اي پيدا كرد (۸) بنا بر اين، به نظر مي رسد كه رواج فردگرايي در بين افراد و مخصوصاً زنان يكي از عواملی است كه مي تواند باعث عدم تمايل آنها به داشتن فرزند شود كه اين تمايل و ترجيح به ورطه‌ي عمل كشيده شده و قصد آنان را هم در خصوص تعداد فرزند تحت تأثير قرار مي دهد (۸). نتايج اين فرضيه با يافتههاي مطالعه‌ي لستهاق^۱ (۱۹۹۵) (۱۹) كه تغيير نظام ارزشي و افزايش فردگرايي سكو لار در كشورهاي اروپاي غربي را مورد تأييد قرار داد، مطالعه‌ي باربارا منچ^۲، سينگ^۳ و كاستر لاین^۴ (۲۰۰۵) كه تغييرات سريع در نظامهاي ارزشي جوامع آسيائي را نشان مي دهد، تا اندازه‌اي در يك سو وجهت مي باشد. هم چنين اين نتايج با يافتههاي بهروان و عليزاده، (۲۰)؛ ۱۳۸۷) معيد فر و صبوري خسرو شاهی، (۲۱) ۱۳۸۹) هم سويي بالايي دارد. اما اين يافتهها با نتايج شاه آبادي و همكاران، (۸) ۱۳۹۲) همسويي و هم خواني ندارد. نتايج پژوهش اين افراد حاكي از آن است كه ميزان فردگرايي در بين نمونه‌ي مورد بررسي پايين است. در واقع تركيب گويههاي مربوطه كه شاخص فردگرايي را تشكيل مي دهند نشان از ميزان فردگرايي تقريباً پايين در بين افراد مورد بررسي دارد، به طوريكه بيشتري از ۵۰٪ افراد با گويههاي فردگرايي اظهار مخالفت نموده و با کنار گذاشتن افراد بي نظر بايد گفت کمتر از ۳۰٪ افراد مورد بررسي از ميزان فردگرايي به نسبت بالايي برخوردار مي باشند. دانشجويان به دليل موقعيت خود از روابط اجتماعي بيشتري برخوردارند. و بنا بر نظر هابرماس، شبكه روابط اجتماعي و تعامل با ديگران دريك ساختار به هم مرتبط اجتماعي باعث استقلال افراد مي شود. به گفته زميل، انشعاب تعلق گروهی و عضويت در گروههاي متعدد سبب مي شود افراد از ادراك

1. Lesthaeghe, R.

2. Mensch, B.S.

3. Singh, S

4. Casterline, J.B.

آرزوهای زنان و محتوای برنامه‌ها موجب تشویق به باروری یا کنترل آن گردد. نتایج این فرضیه با یافته‌های لوکوه^۱ و ویندرمیچ^۲ (۲۰۰۰) (۲۴)؛ روبی^۳ و همکاران (۲۰۰۲) (۲۵)؛ قدرتی و همکاران (۱۳۹۰) (۱۱) هم سو و هم جهت می‌باشد.

فضاهایی غیر از خانه و مادر شدن سبب شده است تا در میان زنان، نوعی تغییر نگرش نسبت به ازدواج و نقش‌های همسری و مادری و حتی کار خانگی به وجود بیاید که به نوعی تحقیر و تحفیف این نقش‌ها را به دنبال داشته است. از همین رو است که براساس نظریه منزلت اجتماعی خانواده ایرانی امروزه، با توجه به موقعیتی که در آن قرار دارد، اقدام به تصمیم‌گیری درمورد فرزندآوری می‌کند. اگر تشخیص دهد که فرزندآوری باعث رشد و ترقی‌اش در جامعه می‌شود، آن را دنبال می‌کند؛ اما اگر فرزندآوری را مانعی برای پیشرفت و توسعه موقعیت اجتماعی خود تلقی کند، به روش‌های گوناگون آن را به تأخیر می‌اندازد و یا کنترل می‌کند (۲۳). افزایش سطح تحصیلات و ورود گسترده دانشجویان دختر به دانشگاه‌ها در سال‌های اخیر در ایران، به تحولات عمیق نگرشی و رفتاری زنان منجر شده است. تحصیلات باعث به تأخیر انداختن سن ازدواج و کاهش دوره باروری، افزایش آگاهی و اطلاعات خانواده در خصوص برنامه‌های تنظیم خانواده و استفاده از وسایل جلوگیری از بارداری و همچنین باعث کاهش تولد فرزندان ناخواسته و رعایت فاصله بین تولدها، تغییر نگرش افراد نسبت به بعد خانواده و ایجاد فرصت اشتغال خارج از خانه برای زنان می‌شود. نتایج نشان می‌دهد ورود به دانشگاه و افزایش تحصیلات به طور غیرمستقیم از طریق تغییر در نگرش‌ها و عقاید فردی و شکل دادن نگرش‌های مدرن و مستقیماً از طریق بالا بردن سن ازدواج و در نتیجه تأخیر در سن فرزندآوری بر تغییرات میزان باروری مؤثر است (۲۳). یافته‌ها بیان گر آن است که زنان با عضویت در شبکه‌های مجازی و تماشای شبکه‌های ماهواره ای، به کانال‌های غیررسمی پناه برده و ارتباط خود را با کانال‌های رسمی مانند خویشاوندان و دوستان نزدیک محدود و یا قطع کرده‌اند. ارتباطات گسترده و تأثیر رسانه‌های جمعی در کشورهای در حال توسعه، سرعت اشاعه‌ی ایده‌های مربوط به تنظیم خانواده را چه در نقاط شهری و چه در مناطق روستایی افزایش داده است و امروزه افراد، علی‌رغم نسل‌های پیشین به واسطه‌ی رادیو و تلویزیون به بسیاری از نقاط جهان دسترسی دارند. این دریافت حمایت و اطلاعات از شبکه‌ها و رسانه‌ها می‌تواند بسته به آمال و

1. Locoh

2. Vandermeesch

3. Robey

Refrence

1. Hajian B, Maktoubian M, Women's Experience of Childbearing: A Case Study of Married and Working Women with University Degree in Isfahan, *Population Quarterly*, 2015; Vo12: 92 & 91.
2. David Ch, *Families in the Present World*, Translated by Mohammad Mehdi Labibi, Tehran, Afkar Publication, 2009:7.
3. Giddens A, *Modernity and Individuality: Society and Personal Identity in the Modern Age*, Nasser Mofeghian Translated, Tehran, Ney Publishing, 1999: 25.
4. Rezaei Nasab Z, Fethui C, Health and Social Research, Cultural and Social Factors Affecting Reproductive Behavior among 15-49 Years Old Women in Ilam, *Journal of Ilam Culture Research* 96, No. 54 & 55: 113.
5. Kins W, *The Fertility Transition: Europe and the Third World Compared*. *Sociological Forum*, 1987.No 2: 645-673.
6. Mohammadi, N. and Sayfour, B., *Sociological Study of Factors Affecting Women's Fertility Preference*, Cultural and Educational Quarterly of Women and the Family, 2016; No. 36: 50.
7. Mushfagh, M. and Hosseini, AH, *The Future of Iranian Population Change during the Years 2011 to 1420*, *Social Cultural Knowledge*, No. 1: 42-21.
8. Shah Abadi Z, Sarai H, Khalaj Abadi Farahani F, *The Role of Individualism in Women's Fertility Intention: A Case Study of Neyshabour County*, *Iranian Demographic Association Letter*, 2015: 31.
9. Rashadat S, Zanganeh A, Saeedi Sh, Rajabi Gilan N, Bavandpour A and Ramin Ghasemi S, *Factors Related to General Fertility in Kermanshah*, *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences* 2011; No11: 666.
10. Maghsoud Pourm, *Factors Affecting the Reduction of Fertility Rate in Iran from the Economics Perspective from 1365 to 1390*, *Economic Journal of 2015*; Nos. 5 and 6: Abstract.
11. Ghodrati H, Yarahmadi AS, Mokhtari M, Hafrasabi H, *Analysis of Social Capital and Fertility of Women in Urban Areas of Sabzevar*, *Geographical Studies of Arid Areas* 2011; No 4: 94-79.
12. Kaveh Firouz Z, Zare Bo Shamseddini H, *The Impact of Lifestyle Components on Child Attitude: A Case Study of Women on the Brink of Marriage in Tehran*, *Woman in Development and Politics* 2016; No. 234: 2-217.
13. Ghasemi Ardahi AS, Rad F and Sawabi H, *Investigating Women's Fertility Changes Based on Socioeconomic Status of Couples*, *Journal of the Social and Cultural Council of Women and Families* 2014; No 63: 126.
14. Adibi Sedeh M., Arjmand Siahpoush and Darvish Zadeh, *Investigation of Increased Fertility and its Affecting Factors Among the Kurdish Tribe of Andimeshk*, *Iranian Journal of Social Development Studies* 2011; No 1: 82.
15. Heidarabadi A, Farzaneh S. and Khosravi M. *The Impact of Cultural modernization on the Marriage Process: A Case Study of University Students of Golestan Province*, *Population Bulletin* 1397: 15.
16. Rad F & soubi H, *Survey of Fertility Tendency and Related Social Factors: A Case Study of 15-50-year-old Married Women in Tabriz*, *Women and Family Studies* 2015; Vo 1: 155-127.
17. Abbasi Shavazi M., Askari Nodoushan, A, *Family Changes and Fertility Reduction in Iran*, *Social Science Letter* 2005, No. 25: 75-25.
18. Hezar Jaribi J, Abbas Pour A., *The Impact of Socioeconomic Factors on Women's Fertility: A Case Study of Tabriz City*, *Quarterly Journal of Social Research* 2010; No 6: 153-139.
19. Lesthaeghe, R. (1995). "The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation" In K.O. Mason and A.M.Jensen (ed.s). *Gender and Family Change in Industrial Countries*. Oxford: Clarendon Press, Pp. 17-61.
20. Behrovan H and Alizadeh, *Investigation of Individualism and its Affecting Factors among Students of Ferdowsi University of Mashhad*, *Journal of Social Sciences, Ferdowsi University of Mashhad* 2008; Vo 3: 26 - 1.
21. Maid far S and Sabouri Khosroshahi H, *Investigating the Individualism of Children in the Family*, *Peugeot Social Sciences Journal* 2010; No. 4: 110 - 93.
22. Ziaie Bigdeli M., Kalantari S. & Alizadeh eghdam M., *The Relationship between Total Fertility and Economic and Social Development*, *Social Welfare Quarterly* 2007, No 21: 140-123.
23. Niyazi M, Toranjipour F, Norouzi M. and Asgari Kaviri A, *Meta-analysis of Social Factors Affecting Fertility in Iran*, *Quarterly Journal of Welfare and Social Development* 2016: No 29: 114-70.
24. Locoh, T. And Vandermeersch, C. *Fertility Control in Third World Countries*, in Caselli, Graziella. Vallin, Jaques and Wunsch, Guillaume, (eds), *Demography: Analysis and Synthesis, A Treatise in Population*, 2000 , UK: Elsevier, 95-128.
25. Robey, B, Rutstein, Sh, O and Leo, M. *The Fertility Decline in Developing Countries*, in Trovato, Frank (Ed), *Population and Society: Essential Readings*, Oxford: Oxford University Press, 2002, 227-235.
26. Rastgar Khaled A, and Mohammadi M, *Cultural Change and Fertility in Iran (Based on Secondary Analysis of Survey of Iranian Values and Attitudes Data)*, *Applied Sociology* 2015, No. 180: 59-59.
27. Hosseini B and Beggi B, *Investigating the Reproductive Tendencies of Kurdish Women in Mahabad*, *Journal of the Social and Cultural Council of Women and Family* 2012; No 58: 161-123.

*Original Article***The impact of social renewal on fertility and infertility
(Case Study of University Students of Golestan Province)**

Received: 06/12/2018 - Accepted: 13/10/2019

Abolqasem Heydarabadi^{1*}
Sayyafullah Farzaneh²
Mostafa Khosrav³¹ Assistant Professor of Sociology,
Islamic Azad University, Babol, Iran.
(Corresponding author)² Assistant Professor of Sociology,
Islamic Azad University, Babol, Iran³ Faculty of Social Sciences, Payam
Noor University, Iran

Email: ashahin2000@yahoo.com

Abstract**Introduction:** A look at the evolution of the world shows that in the last three decades, women's fertility has undergone a shift so that, according to Giddens, "among the changes that are taking place nowadays, the importance of none is as great as that of individuals' personal lives. It includes sex, emotional life, marriage and family going on".**Methods:** The research is a correlational survey that 135 married female students aged 20-50 years were randomly selected by stratified sampling method. Data collection tools included two questionnaires of Social Development and Renovation (MSDQ) and Fertility and Infertility Changes Questionnaire.**Results:** It showed that there was a significant relationship between all the subscales of the predictor variable and the criterion variable, with the mean being upward. Its direction was negative and indirect. The emotional neutrality subscale had the highest correlation coefficient among all subscales (-0.61). In the two-variable regression analysis, individualism subscale (-0.53) explained the most amount of criterion variables.**Conclusions:** The relationship between social modernization and fertility, infertility, as shown in this study, is an inverse one, namely in the deprived areas of Golestan province and in rural areas far from the possibilities of this relationship. Areas of prosperity and development, close to downtown and larger cities, are witnessing lower population growth. Therefore, in order to achieve a desired level of fertility in society, measures must be taken to effectively influence women's attitudes toward fertility, especially in educated people with regard to social modernization factors.**Key words:** Fertility, infertility, modernization, social modernization